

Прожив цей чудовий митець усього 57 літ. Багато задумів лишилося нездійсненими, але багато й зроблено. «Гавриленко не тільки проміряв весь шлях європейського мистецтва своїми вивіреними, точними кроками, долаючи розрив у кілька десятиліть, а й зробив неоціненний внесок в українську культуру ХХ століття. Завдяки його самовідданій багаторічній праці наше мистецтво інтегрувалося у європейський художній процес» [4, с. 87] – стверджує Г. Заварова.

ПОСИЛАННЯ

1. Балашова О. Герман Л. Искусство украинских шестидесятников / сост. О. Балашова, Л. Герман. – К.: Основы, 2015. – 384 с.
2. Гавриленко Г.И. Из записей разных лет // М. Баталин. Воздушные чернила: Лит. сборник за ред. А. Заваровой. – К.: Факт, 2000. – С. 74–82.
3. Заварова Г. Метафізика твірної лінії // Синтези. – 1994. – № 1. – С. 10–15.
4. Заварова Г. Відблиск повноти. Син гармонії Григорій Гавриленко. // Музейний провулок. – 2004. – № 2. – С. 86–93.
5. Петрова О. Високість їхньої дружби // Вітчизна. – 1986. – № 4. – С. 197–201.
6. Скляренко Г. Искусство украинских шестидесятых: «другое», «свое» – разное. Искусство украинских шестидесятников / сост. О. Балашова, Л. Герман. – К.: Основы, 2015. – С. 28–35.
7. Титаренко А. Одинокие драгоценные звуки шестидесятых. Искусство украинских шестидесятников / сост. О. Балашова, Л. Герман. – К.: Основы, 2015. – С. 14–19.
8. Ткаченко В. Григорій Гавриленко (1927–1984). Живопис. Графіка. Книжкова ілюстрація: каталог творів з колекції Сумського та Лебединського художніх музеїв. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 32 с; 8 іл.

Ткаченко В.Н. Книжная графика Григория Гавриленко в собрании Сумского художественного музея имени Н. Онацкого и частной коллекции

Статья посвящена творчеству известного украинского художника-шестидесятника, уроженца Сумщины Григория Ивановича Гавриленко. Особое внимание сосредоточено на жизненном пути художника, а также на примере произведений музейной и частной коллекций прослежено его работу в области книжной графики.

Ключевые слова: шестидесятники, Григорий Гавриленко, искусство, коллекция, андеграунд, книжная графика, рисунок, неповторимый стиль.

Tkachenko V.M. Book graphics of Hryhorii Havrylenko in assembly of Sumy Art Museum named after N. Onatskyi and private collection

The article is devoted to the creation of well-known Ukrainian artist of the sixties the native of Sumy Hryhotii Ivanovych Havrylenko. Particular attention is focused on the life of the artist, as well as the example of the works of the museum and private collection traced his work in the field of book graphics.

Key words: sixtiers, Hryhorii Havrylenko, art, collection, Metal Underground, book graphics, drawing, unique style.

14.03.2017 р.

J

УДК 069.4/5 (477.41)

Н.М. Ревега

МУЗЕЙНІ ПРЕДМЕТИ ІЗ ФОНДОВОЇ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ» З СЕЛА ОБУХОВИЧІ ІВАНКІВСЬКОГО РАЙОНУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджуються музейні предмети із фондової колекції Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» з села Обуховичі Іванківського району Київської області.

Ключові слова: село Обуховичі, вила, жлукто, копаниця, сокира, цурка, розувачка, мірочка, рубель, рязька, лопатка, хустка, рушник, рядно, ліжчик.

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» (далі Заповідник) – один з найбільших і найвідоміших музейних закладів України. Його незмінним директором у 1951–2008 рр. був заслужений працівник культури України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, Герой України Михайло Іванович Сікорський (1923–2011). Вивчення історико-культурної спадщини краю, розвиток музейної справи на Переяславщині нерозривно пов'язані з його іменем.

Заповідник існує на базі комплексу визначних пам'яток історії та культури, різноманітних музейних колекцій, що мають велике історичне значення. У фондовому зібранні Заповідника знаходиться значна кількість предметів з Іванківського району Київської області, яка розкриває деталі життя та побуту, промислів населення цього регіону у далекому минулому. На жаль, не все дійшло до наших днів, проте ті предмети, що є у фондовому зібранні, можуть слугувати джерельною базою для написання історії Іванківського району.

Наразі вивчення даного питання є нагальним та актуальним, адже дослідники більшу увагу зосередили на розвідках колишнього Чорнобильського та Поліського районів Київської області, свідченням чого є наступні ґрунтовні праці: «Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження» (відповідальні редактори С. Павлюк та М. Глушко), «Полісся: мова, культура, історія» (відповідальний за випуск Г.А. Скрипник), «Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина ХІХ–ХХ ст.) (автор І.І. Несен) «Музичний фольклор з Полісся у записах Ф. Колесси та К. Мошинського (упорядкування С.Й. Грици) та ін. [5; 6; 7; 8]. Важливим кроком у вивченні історії Київського Полісся стала Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція (2015 р.), яка проходила у смт Іванків. Результатом її роботи стало видання матеріалів конференції «Київське Полісся: історія, археологія, етнографія», в якому опубліковані статті, що безпосередньо стосуються історії Іванківського району Київської області [4].

В фондовому зібранні НІЕЗ «Переяслав» налічується близько 200 музейних предметів, які зібрані пошуковими експедиціями до Іванківського району. Здебільшого вони походять із сіл Болотня, Горностайпіль, Хочева, За-

Рис. 1. Мірочка

Рис. 2. Ряжка (помийниця)

прудка, Коленці, Феневичі, Термахівка, Обуховичі, Мусійки, Розважів, Сукачі, Прибірськ, Леонівка, Макарівка та з самого Іванкова. Ці музейні предмети систематизовані по різних фондових групах – етнографія, кераміка, різне, мистецтво, тканини. Крім того, на території музею Народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини розміщений будинок, перевезений з села Старовичі Іванківського району.

Вищезазначений район був сформований у березні 1923 р. Він розташований у північній частині Київської обл., межує з Житомирською та Чернігівською областями, Бородянським, Поліським, Вишгородським районами Київської області, а також з Республікою Білорусь. У межах його сучасної території поміщикам та окремим заможним селянам належали 4 винокурні заводи та 55 вітряних і водних млинів. Тут діяло 12 церков і 3 костьоли, які займали близько 1000 десятин земельних угідь [2, с. 11].

В Іванківському районі знаходиться с. Обуховичі, у якому з 1984 р. діє музей ткацтва, де представлені робо-

Рис. 3. Хустка

ти його відомих земляків. Перша згадка про село датується кінцем XVI ст., коли граф Браницький, мешканець с. Обухова (нині райцентр на Київщині), став переселяти своїх селян-кріпаків на правах слобожан на оточене густим лісом місце біля р. Мурави. Переселенці називали себе обухівчанами, звідси й пішла назва села Обуховичі. За переказами, граф Браницький був лютою й жорстокою людиною, за найменшу провину цькував людей собаками, а юнаків віддавав на 25 років у солдати. Селяни-кріпаки тікали від свого пана й оселялись край лісу на землях іншого пана – графа Станіслава на правах слобожан, тому за селом Станішівка до цього часу збереглася назва Слобода. Так, у травні 1645 р. кінні загони гетьмана С. Конєцпольського у кількості 600 чоловік на чолі з Олександром і Яном Косперськими пограбували Іванків і навколишні села, у тому числі й Обуховичі. З 1724 р. Іванків та прилеглі села стали власністю князів Любомирських, а після приєднання Правобережної України до Росії у 1793 р. Обуховичі увійшли до складу Радомишльського повіту [2, с. 68].

Серед предметів фондової колекції НІЕЗ «Переяслав», які привезені з с. Обуховичі Іванківського району, є 17 речей, віднесених до групи «Етнографія». Зупинимося на їх описі.

1. Вила верхові. Довга жердина (палиця довжиною 1 м 95 см) з розвилкою на кінці, яка утворена гілками дерева, з якого робились вила. Кінці розвилки загострені. Вила верхові застосовувались для закидання сіна. Передані Іваном Івановичем Гузем у березні 1973 р.

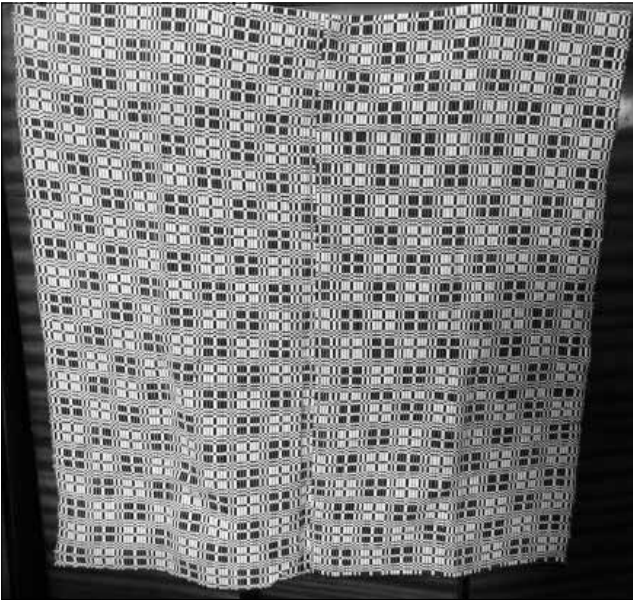

Рис. 4. Рядно ткане

2. Жлукто. Циліндричної форми (83 x 44 см), видовбане із колоди осикового дерева. Застосовувалось для зоління білизни. Передане К.К. Шульш у березні 1973 р.

3. Копаниця. Складається з двох частин: дерев'яного держака (73 см) та металевої сапки. Сапка має форму прямокутника, а лезо заокруглене (18 см). Призначена для розпушування ґрунту, сапання бур'яну, підгортання картоплі. Передана Варкою Любіч в березні 1973 р. Ще одна подібна копаниця передана Михайлом Любішем також у березні 1973 р.

4. Сокира-ночварка. По своїй формі нагадує колун, але має тонше лезо, яке знаходиться під великим кутом до топорича. Використовували даний предмет при виготовленні ночов. Заготівка під ночви ставилась з нахилом до опори і сокирою-ночваркою робили заглиблення. Передана Іваном Богушем у березні 1973 р.

5. Цурка. Рівна палиця (довжина 41,5 см), тонша з одного кінця. На тоншому кінці були три зарубки, з яких повністю збереглась одна і частково друга. Використовувалась для зав'язування перевесла при в'язці снопів. Передана Михайлом Любішем у березні 1973 р.

6. Розувачка. Нахилена дошка з підставкою (довжина 45 см, ширина 11,5 см, висота 10 см). Використовувалась при зніманні чобіт та іншого взуття. В її отвір вставляли задню частину взуття однієї ноги, а іншою наступали на дошку, таким чином знімаючи взуття. Передана Іваном Богушем у березні 1973 р.

7. Цурка. Кругла паличка довжиною 35 см, один кінець якої тонший і гранчастий. На кожній грані зроблено по чотири невеличкі заруби. Використовувалась для зав'язування перевесла при в'язці снопів. Передана Варкою Любіч в березні 1973 р.

8. Мірочка. Дерев'яна, виготовлена з семи клепок, які стягнуті двома дерев'яними обручами. Дно зроблене з двох клепок. Мірка має два виступи у вигляді невели-

Рис. 5. Рушник тканій. Автор О.К. Бондарєва

ких ручок. Висота – 22 см, діаметр – 21 см. Зробив мірку у 1926 р. Євстрат Іванович Білохвост, ним же вона передана до музею у березні 1973 р. (рис. 1).

9. Рубель. Зроблений з суцільного прямокутного дерев'яного бруска з виточеними 29 зубцями. Ручка кругла, трохи розширена, полотно широке. Предмет виявлений у Марії Іванівни Кудруцької у 1973 р.

10. Ряжка (помийниця). Виготовлена з дерева. Складається з 19 соснових клепок, стягнутих двома широкими

6. Рушник тканий. Автор Г.І. Верес

металевими обручами; одна з клепок закінчується ручкою. Дно зроблене з трьох клепок. Висота – 30 см, діаметр дна – 42 см, діаметр верху – 44 см. Зроблена Нестором Кононовичем Мусієнком у 30-х роках ХХ ст., який і передав її до музею у 1973 р. (рис. 2).

11. Дерев'яна лопатка для замішування тіста на млинці. Веслоподібна, з довгою ручкою, розширеною на кінці. Розміри 44 см х 5 см. Передана Марією Тихонівною Любиш у 1973 р.

Із надходжень до фондів, що представляють с. Обуховичі, слід згадати 9 музейних предметів, віднесених до групи «Тканини».

1. Хустка клітчаста, невеликого розміру. Виткана вручну з фабричних ниток. Узор: червоне поле, переткане уздовж і впоперек білими і чорними смужками. Ткала жителька с. Обуховичі Марія Трохимівна Якименко у 1900 р., яка передала її до музею у 1973 р. (рис. 3).

2. Рядно ткане, плахтове. Автор Г.Г. Василенко. Заткане чорними та білими нитками. Узор: з «дамочок» і «качалок». Чорно-білі смуги «млинків» і «дамочок», що чергуються і утворюють клітинки. Рядно зшиті з двох частин. Виготовлене у 80-х роках ХХ ст., передано до музею автором у 1990 р. (рис. 4).

3. Рушник тканий. Автор О.К. Бондарева. Тканий червоним і чорним «одноличко». Узор: 5 смуг чорних «рачків», між якими ромби з півромбиками на вершинах (з боків смуги), посередині смуги стилізована «шишечка», обведена «піврачком» з боків. Смуги розділені широкими червоними смужками, які в свою чергу розділені і обведені вузькими червоно-чорно-білими. Поле густо переписане широкими червоними з вузькими чорними по

боках смужечками та вузькими червоними, розділеними чорною смужечкою. Рушник виготовлений у 80-х роках ХХ ст., передано до музею у 1990 р. (рис. 5).

Автор останнього виробу – Ольга Бондарева народилася 07.01.1932 р. в с. Обуховичі. Майстриня декоративного мистецтва, ткаля. Заслужений майстер творчості УРСР (1984 р.), має державні нагороди СРСР. Ткацтва навчалася у матері. У 1958–1990 рр. працювала у Київському виробничо-художньому об'єднанні ім. Т.Г. Шевченка. Створює традиційні для Полісся рушники, серветки, скатертини, виконані ручною човниковою технікою у поєднанні з перебором геометричним декоративним орнаментом. Вироби Ольги Бондаревої експонувалися у 1970–1980 рр. на міжнародних виставках-ярмарках у Німеччині, Португалії [2, с. 69].

4. Тканина для ліжника. Розпорота з домотканої (вовняної) спідниці червоного кольору з узорчастими білими і жовтими смугами. Ткала жителька села Станішовка Радомишлянського повіту Київської губернії Орина Іванівна Рябоконеко у 1870–1880-х рр. У 1973 р. рушник передав житель села Обуховичі Степан Андрійович Любеш.

5. Рушник тканий. Автор Г.І. Верес. Узор: на кремовому фоні поперечні смуги геометричного орнаменту заткані червоними, коричневими, чорними та зеленими нитками. Два рушники зшиті у вигляді скатертини. Тканий 1975 р. Переданий до музею Дирекцією художніх виставок України у 1976 р. (рис. 6).

Жінкою-чарівницею, жінкою-майстринею, жінкою-берегинею називають народну художницю України, заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Державної премії України ім. Т.Г. Шевченка, члена Спільки художників України, знамениту ткалю Ганну Іванівну Верес. Від матері Марії Маркелівни Пособчук передалася Ганні Іванівні любов до землі і до ткацтва. Майже 10 років Ганна Іванівна очолювала організований за її ініціативою цех ручного ткацтва в с. Обуховичах (1958) – філіал Київського виробничо-художнього об'єднання ім. Т.Г. Шевченка. Її зразки та ескізи рушників, доріжок, наволочок, штор впроваджували в масове виробництво.

З 1960 р. майстриня здобуває заслужене визнання на численних республіканських, всесоюзних і міжнародних виставках. Саме талановиті руки Ганни Іванівни Верес оформляли український павільйон у Загребі (1966), готель «Україна» (1978). Про 12-метрові рушники ткалі вже складені легенди. Таланту Ганни Іванівни аплодували у Торонто і Монреалі, її роботами захоплювались в Амери-

ці, Фінляндії, Німеччині, Югославії, Франції, на численних вітчизняних виставках.

У 1977 р. Г.І. Верес присвоєно звання заслуженого майстра народної творчості, у 1995 р. Указом Президента України надане почесне звання «Народний художник України» [1, с. 47].

Отже, у фондовому зібранні НІЕЗ «Переяслав» налічується 26 музейних предметів, які зібрані пошуковими експедиціями 1970–1990 рр. у с. Обуховичі Іванківського району Київської області. Вони належать до фондів груп «Етнографія» та «Тканини». Дані предмети є важливими артефактами у дослідженні життя та побуту, промислів населення Київського Полісся. Музейна колекція Заповідника, до якої залучені і предмети із села Обуховичі, має не тільки історико-краєзнавче значення регіонального виміру, а й належить до етнографічної та історико-культурної спадщини українського народу.

ПОСИЛАННЯ

1. Іванківщина – квітуче Полісся: 80-річчю Іванківського району присвячується / Ред. кол.: Т. Микитенко (кер. проекту вид.) та ін. – К.: Генеза, 2003. – 48 с.
2. Іванківщина. Перлина Поліського краю: 85-річчю Іванківського району присвячується / Ред. кол.: Т. Микитенко (кер. проекту) та ін. – К.: Генеза, 2008. – 128 с.
3. Інвентарні книги фондів інвентарних груп «Етнографія» та «Тканини» Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».
4. Київське Полісся: історія, археологія, етнографія: матеріали Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції (Іванків, 9–11 вересня 2015 року) / упорядники Л.В. Чміль, О.О. Васянович. – Іванків: 2016. – 124 с.
5. Музичний фольклор з Полісся у записках Ф. Колесси та К. Мошинського / упорядкування, вступна стаття, примітки, переклад з польської С.Й. Грици. – К.: Музична Україна, 1995. – 432 с.
6. Несен І.І. Весільний ритуал Центрального Полісся: традиційна структура та реліктові форми (середина XIX–XX ст.) / І.І. Несен. – К.: Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2005. – 280 с.
7. Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження / Відп. ред. С. Павлюк та М. Глушко. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1997. – Вип. 1: Київське Полісся, 1994–1997. – 360 с.
8. Полісся: мова, культура, історія (матеріали міжнародної конференції) / Відп. за випуск Скрипник Г.А. – К.: Асоціація етнологів, 1996. – 468 с.

Ревера Н.М. Музейные предметы из фондовой коллекции Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав» из села Обуховичи Иванковского района Киевской области

В статье исследуются музейные предметы из фондовой коллекции Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав» из села Обуховичи Иванковского района Киевской области.

Ключевые слова: село Обуховичи, вилы, жлукто, копаница, топор, чурка, розувачка, мерка, рубель, рязка, лопатка, платок, полощенце, одеяло, покрывало.

Reveha N.M. The Museum items from the stock collections of the National historical and ethnographic reserve «Pereyaslav» from the village Obukhovychy the Ivankov district, Kyiv region

The article examines Museum items from the stock collections of the National historical and ethnographic reserve «Pereyaslav» from the village Obukhovychy the Ivankov district, Kyiv region.

Key words: village Obukhovychy, forks, glokta, kopanitsa, axe, chock risovacka, mroczka, ruble, rajka, shovel, scarf, towel, blanket, bedspread.

29.03.2017 р.

J

УДК 069(477) «199/201»: 398.332.12

В.М. Ткаченко

РОЛЬ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ В ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ МИСТЕЦТВА ПИСАНКИ У КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Стаття присвячена дослідженню писанкарства України та ролі музеїв в збереженні та популяризації писанки у кінці ХХ – на початку ХХІ ст. З'ясовано, що у цей період значно поживався інтерес до цього мистецтва. Закладами культури проводяться виставки, поповнюються фондові колекції.

Ключові слова: музеї, виставки, писанки, майстрині-писанкарки, фондові колекції.

Писанка, як особливий, високого рівня сакральності предмет, характерна для багатьох народів. Адже орнаменти, символи, знаки, котрі наносяться на неї, передають інформацію не конкретно про історію якогось народу, а про більш глибоку суть життя, його зміст. Такі сакральні символи виконують важливу комунікативну функцію. Таким чином, писанка є концентрованим засобом виразу того смислового й емоційного навантаження, яке актуалізує світоглядні принципи віруючої людини.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення ролі музеїв у збереженні та популяризації писанки у період 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст., коли відбувалося становлення незалежності України. У цей час заклади культури переживали важкі часи, що позначились відсутністю належного фінансування, у багатьох випадках неможливістю поповнення музейних колекцій. Таким чином, ставиться завдання узагальнити наявні відомості із зазначеної проблематики.

У 1987 р. свою діяльність започаткував єдиний в Україні музей «Писанка» як відділ Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини і Покуття. На ідею створення такого музею вивів факт винаходу консервації писанок, авторами якого є головний охоронець фондів музею Гуцульщини Л. Крачковський, реставратор М. Болдезнюк [4, с. 63–66]. Колекція писанок на початок 90-х р. ХХ ст. налічувала близько двох тисяч зразків з різних осередків писанкового розпису Гуцульщини. Це були вироби 1930-х рр. та писанки радянського періоду. У середині 1990-х рр. фонди музею поповнилися приватною колекцією писанок О. Білоус і З. Сташук (більше 2000 одиниць), відновленою за відомим каталогом С. Кульжинського «Описание коллекции народных писанок». Обидві майстрині дуже відомі в Україні. Оксана Білоус народилася у м. Києві. Вона – член Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений майстер народної творчості України. Закінчила Київський державний педагогічний інститут ім. М. Драгоманова. З 1994 року працювала провідним фахівцем з фольклористики Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Разом із З. Сташук, членом Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслуженим майстром народної творчості України, реконструювала